

9. Sam, D. L. Acculturation and health. In D. L. Sam, & J. W. Berry (Eds.), *The Cambridge Handbook of Acculturation Psychology*. New York, NY: Cambridge University Press, 2006 – pp. 452-468.

SELF-EDUCATION AS A FACTOR OF INTERNATIONAL STUDENTS' ADJUSTMENT TO SOCIOCULTURAL ENVIRONMENT OF THE UNIVERSITIES OF UKRAINE.

Davydova Z. V.

Abstract. *Multiculturalism of modern higher education makes the problem of foreign students' adjustment to new sociocultural environment acute. In any society, culture provides individuals with normative information about its values and offers guides for behavior and thoughts. International students, at first, experience a lack of such normative information and guidance regarding how to think and behave in that culture. This information vacuum often leads to a significant amount of life stress. So, the process of self-education is very important for adjustment to new cultural realities.*

Literature shows that studies of acculturation initially were directed at changes in the social structure, economic status, and political organization of groups. Johnson & Sandhu (2007) defined acculturation as "changes in values, and behaviors that result from sustained contact with a second culture".

Skills of self-organization and self-management are very important in the process of acculturation. So moving up from the level of direct management through co-management to the level of self-management forms a ground for effective self-education in the process of acculturation of international students.

The result of moving up to the level of self-management is exteriorization of the experience obtained, which is depicted in the abilities to realize cultural norms and values, use them in everyday communication and to treat them with tolerance and respect. This forms the ground for obtaining high level of cross-cultural competence which is the basis for successful international students' adjustment to new sociocultural environment.

СПЕЦИФІКА МОВНОЇ ПІДГОТОВКИ ІНОЗЕМНИХ СЛУХАЧІВ НА ПІДГОТОВЧИХ ФАКУЛЬТЕТАХ (ВІДДІЛЕННЯХ) У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ

УДК: 378.015.31:316.42

Карасу Локман

У статті розглянуто специфічні особливості мовної підготовки іноземних слухачів підготовчих факультетів (відділень). З'ясовано цілі навчання та наголошено на основні проблеми організації мовної підготовки іноземних слухачів на підготовчих факультетах (відділеннях). Виявлено переваги і недоліки методів навчання, які використовуються викладачами на етапі довузівської підготовки.

Ключові слова: *мовна підготовка, українська / російська мова як іноземна, іноземні слухачі, підготовчий факультет (відділення).*

СПЕЦИФИКА ЯЗЫКОВОЙ ПОДГОТОВКИ ИНОСТРАННЫХ СЛУШАТЕЛЕЙ НА ПОДГОТОВИТЕЛЬНЫХ ФАКУЛЬТЕТАХ (ОТДЕЛЕНИЯХ) В ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЯХ УКРАИНЫ

Карасу Локман

В статье рассмотрены специфические особенности языковой подготовки иностранных слушателей подготовительных факультетов (отделений). Определены цели обучения и отмечены основные проблемы организации языковой подготовки иностранных слушателей на подготовительных факультетах (отделениях). Выявлены преимущества и недостатки методов обучения, используемые преподавателями на этапе довузовской подготовки.

Ключевые слова: *языковая подготовка, украинский / русский язык как иностранный, иностранные слушатели, подготовительный факультет (отделение).*

SPECIFICS LANGUAGE TRAINING FOREIGN LISTENERS AT THE PREPARATORY FACULTY (DEPARTMENTS) HIGHER TRAINING INSTITUTIONS UKRAINE

Karasu Lokman

The article describes the specific features of the language training of foreign students of preparatory faculties (departments). Defined learning objectives and noted the main problems of the organization of language training of foreign students at preparatory faculties (departments). The advantages and disadvantages of teaching methods used by teachers at the stage of preliminary training.

Keywords: *language training, ukrainian / russian as a foreign language, foreign students, the preparatory faculty (department).*

Постановка проблеми. В умовах зростаючої інтернаціоналізації світу, багатонаціональності та полікультурності оточуючого людського середовища, співіснування культурного, етнічного, релігійного розмаїття нагальною постала проблема надання більш широких можливостей іноземним громадянам у доступності і здобуванні мовної освіти. Навчання українській / російській мові як іноземної в Україні належать до актуальних, практично необхідних і важливих питань. Це зумовлює зосередження зусиль на проблемі мовної підготовки іноземних громадян.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Система навчання російської мови як іноземної на підготовчому факультеті докладно описувалася в методичній літературі радянського періоду (Г. Городилова, Г. Макарова, К. Мотіна та ін.); представлена в роботах сучасних російських дослідників (Н. Алексєєва, Н. Барабанова, Н. Власова, Т. Капітонова, Л. Московкін, О. Ременцов, О. Суригін та ін.). Українськими дослідниками проблематика та особливості мовної підготовки на довузівському етапі навчання представлена дещо фрагментарно (Л. Богиня, В. Владимірова, Л. Гайдук, О. Ганіч, О. Гейченко, О. Гончаренко, І. Давидова, Н. Куйда, Т. Малова, Г. Манасва, С. Турковський, Л. Хіль, В. Чугуєва та ін.).

Мета дослідження полягає у виявленні специфічних ознак мовної підготовки іноземних слухачів підготовчого факультету (відділення).

Виклад основного матеріалу. У проєкті Концепції мовної освіти іноземців у вищих навчальних закладах України акцентується на необхідності оптимізації навчання іноземців мові, а це, у свою чергу, вимагає співвіднесення існуючих програм з української / російської мови із загальноєвропейськими компетенціями володіння іноземними мовами Common European Framework of Reference – CEFR [4]. Система рівнів CEFR, переконують учені (В. Дубічинський, А. Тростинська, Н. Ушакова), може бути запроваджена в практику діяльності вищих навчальних закладів України наступним чином [4]: А 1 – рівень виживання (елементарний рівень), А 2 – передпороговий рівень (базовий рівень), В 1 – пороговий рівень (самостійне володіння), В 2 – пороговий поглиблений рівень (самостійне володіння), С 1 – рівень професійного володіння (вільне володіння), С 2 – рівень досконалого володіння (вільне володіння). Наголосимо, що необхідною умовою прийому до українського вищого навчального закладу, як зазначається в проєкті Концепції мовної освіти іноземців у вищих навчальних закладах України, слід вважати володіння іноземцями мовою навчання (українською, російською, англійською тощо) не нижче рівня В1, що має бути перевірено під час вступного тестування з відповідної мови за всіма видами мовленнєвої діяльності [4]. Таким чином досягнення іноземцями рівнів володіння мовою А1, А2, В1 забезпечується на першому (початковому) етапі навчання в Україні – підготовчому факультеті (відділенні) для іноземних слухачів, – який дослідники (Т. Капітонова, Л. Московкін) визначають як форму спеціальної довузівської підготовки, – згідно з навчальним планом підготовчого факультету для іноземних громадян, де вони вивчають українську / російську мову та деякі загальноосвітні предмети українською / російською мовою, здобуваючи знання для подальшого успішного вступу і навчання у вищому навчальному закладі. Початковий етап – дуже важливий період, який визначає успішність усього навчання і є базою для подальшого вивчення мови.

Мовна підготовка іноземних слухачів на підготовчому факультеті (відділенні) має певну специфіку: власні цілі, зміст, методи навчання тощо.

У результаті аналізу процесу розвитку системи довузівської підготовки іноземних громадян дослідниками (Ю. Гаврилук, Л. Головяшина, М. Павленко, Н. Кизилова та ін.) було встановлено, що фундаментальне завдання підготовчих факультетів і в період їх становлення, і на сучасному етапі полягає у формуванні готовності іноземних громадян до подальшого навчання у вишах на основних факультетах, як вирішальної умови швидкої адаптації до навчання й праці, подальшого професійного вдосконалювання. Однак, О. Суригін наголошує, що сучасний етап характеризується ширшим розумінням і більш науковим формулюванням мети, зокрема як здатності іноземного слухача до навчально-пізнавальної діяльності засобами нерідної мови в нерідному соціокультурному середовищі [5].

Отже, іноземні слухачі по завершенні навчання на підготовчому факультеті (відділенні) мають бути здатні продовжити навчання українською / російською мовою у вишах України. У зв'язку з цим мета навчання мові як іноземної на підготовчому факультеті (відділенні) відповідає, з одного боку, загальним цілям довузівської підготовки, а з іншого – кінцевим цілям навчання мови як іноземної у вузі. Конкретизуючи структуру цих цілей, науковці (Т. Капітонова, Л. Московкін) виділяють: 1) комунікативну мету, тобто мету навчання

спілкуванню російською мовою; 2) освітню мету, тобто мету розширення когнітивної бази тих, хто навчається, через формування різного роду знань: а) метамовних (знань про мову взагалі і про російську мову зокрема), б) країнознавчих, в) професійних, г) універсальних; 3) виховну мету [1, с. 62].

Іноземні слухачі вивчають українську/російську мову насамперед для використання її з метою спілкування (комунікативної діяльності), тому серед усіх цілей провідну роль на підготовчому факультеті (відділенні) відіграє комунікативна мета навчання українській/російській мові як іноземній, тобто мета формування комунікативних умінь (і мовленнєвих навичок, що входять до їх складу), характерних для навчально-професійної, соціально-побутової та соціально-культурної сфер спілкування [1]. Однак, реалізація комунікативної мети навчання неможлива без реалізації освітньої та виховної цілей. Неможливо оволодіти українською/російською мовою без сформованого у студентів позитивного ставлення до неї, без формування мовних та країнознавчих знань, тому іноді мету навчання мові на етапі довузівської підготовки трактують як комплексну, інтегративну.

У сучасних науково-методичних дослідженнях учені (О. Ганіч, Т. Капітонова, Л. Московкін, Н. Немченко, В. Чугуєва, А. Щукін та ін.) доводять, що метою навчання в практичному курсі української / російської мови як іноземної є комунікативна компетенція, тобто здатність (а також готовність, уміння) здійснювати спілкування іноземною мовою. Комунікативна компетенція розглядається дослідниками (Т. Капітонова, Л. Московкін, А. Щукін та ін.) як складне багатокомпонентне утворення, до складу якого входять такі види компетенцій: 1) лінгвістична; 2) соціолінгвістична; 3) соціокультурна; 4) дискурсивна; 5) стратегічна; 6) предметна [1; 6]. Отже, концепція комунікативної компетенції не тільки не суперечить концепції цілей навчання українській / російській мові як іноземній на етапі довузівської підготовки, але й значною мірою доповнює її.

Статус української/російської мови як головного навчального предмета істотно впливає на всю організацію навчання слухачів підготовчого факультету (відділення). Аналіз сучасних досліджень, пов'язаних з проблемами організації мовної підготовки іноземних слухачів на підготовчих факультетах (відділеннях) (Л. Гайдук, О. Гончаренко, Д. Дочинець, Т. Капітонова, Н. Куйда, Г. Манасва, Л. Московкін, І. Новикова, Л. Хіль та ін.), а також наш особистий досвід роботи з іноземними студентами показує, що довузівська підготовка іноземних слухачів з української/російської мови вимагає багато часу, тому, зазвичай, навчання на підготовчих факультетах (відділеннях) здійснюється протягом цілого навчального року. Однорічне навчання на підготовчих факультетах є нормою. Однак, іноді воно може скорочуватися. Це пов'язано з продовженням термінів прийому іноземних слухачів на навчання. У таких випадках викладачам доводиться збільшувати обсяг навчальних годин на тиждень, а іноді й скорочувати навчальну програму, що неминуче позначається на рівні мовної підготовки студентів. Зауважимо, що важливість навчальних предметів «Українська мова», «Російська мова» підтверджується відведенням в навчальних планах підготовчих факультетів (відділень) на їх вивчення понад 50% загальної кількості навчального часу: у перші тижні навчання студенти вивчають тільки українську/російську мову по 6 годин на день.

На ще одну специфічну особливість організації мовної підготовки іноземних слухачів підготовчого факультету (відділення) слушно вказують Т. Капітонова, Л. Московкін. Навчання спілкуванню будь-якою іноземною мовою є трудомістким і для студентів, і для викладачів. Тому лекція, як типова для вузу форма навчальних занять, у цьому випадку є неприйнятною. Навчання спілкуванню здійснюється на практичних заняттях, що дозволяють максимально індивідуалізувати та інтенсифікувати процес оволодіння мовою.

Щодо комплектування навчальних груп підготовчого факультету (відділення), то дослідники (Т. Капітонова, Л. Московкін та ін.) наголошують на врахуванні низки факторів, які впливають у першу чергу на навчання мові [1], зокрема: 1) час заїзду студентів (нові студенти, як правило, не можуть влитися до складу навчальної групи, яка навчається вже більше одного тижня, тому що вони не в змозі самостійно засвоїти матеріал, вивчений цією групою за 30-36 навчальних годин; для них логічно формувати нову навчальну групу); 2) рівень володіння українською/російською мовою (важливо організувати окремі групи для слухачів, які вже вивчали українську/російську мову, і для студентів, які починають її вивчення спочатку); 3) рідна мова студентів або мова-посередник (врахування цього чинника дозволяє формувати одномовні групи, брати до уваги особливості мови і культури студентів, їх національної психології, враховувати загальні для студентів труднощі в оволодінні українською/російською мовою, застосовувати національно орієнтовану методику навчання мові, вводити курси, що викладаються на рідній мові або мовою-посередником з перших днів навчальних занять); 4) профіль довузівської підготовки (формування окремих груп студентів гуманітарного, соціально-економічного, фізико-математичного та хіміко-біологічного профілів дозволяє по-різному навчати їх мові спеціальності).

Таким чином, специфіка організації навчання іноземних слухачів на підготовчих факультетах (відділеннях) дозволяє зробити висновок про те, що мовна підготовка є найбільш значущим компонентом довузівської підготовки іноземних слухачів.

Як уже було зазначено, специфіку мовної підготовки іноземних слухачів на підготовчому факультеті (відділенні) відображають, у тому числі, й певні методи навчання. Погодимося з твердженням Т. Капітонової, Л. Московкіна про те, що комунікативна мета навчання мові іноземних слухачів підготовчого факультету визначає необхідність вибору комунікативно орієнтованих методів навчання [1]. Комунікативна спрямованість навчання означає подібність процесів навчання і спілкування за певними ознаками, найважливішими з яких є: комунікативно-мотивована поведінка викладача і тих, хто навчається, під час занять; предметність процесу комунікації, що виражається в ретельному відборі мовленнєвих інтенцій, тем і ситуацій спілкування, що відображають практичні інтереси й потреби учнів [2, с. 160]. Однак, за слушним зауваженням дослідників (Т. Капітонова, Л. Московкін та ін.) не всі комунікативно орієнтовані методи призводять до однакових результатів, тому важливо знати, які вимоги в даній системі навчання пред'являються до мовленнєвих навичок, що формуються. На підготовчому факультеті повинні бути сформовані міцні мовленнєві навички (відповідно до освітніх програм з української/російської мови мовлення випускників підготовчих факультетів повинно відповідати мовним нормам), а

це означає, що поряд з принципом комунікативності в даній системі навчання також необхідно реалізовувати і принцип свідомості.

Методи навчання іноземній мові, в основі яких лежать ці два принципи, в класифікації, запропонованої Т. Капітоновою, О. Щукіним, називаються свідомими [3]. Найбільш поширеними свідомими методами, які використовуються в навчанні російської мови як іноземної на підготовчому факультеті, є свідомо-практичний і оновлений свідомо-порівняльний методи. Сприяючи навчанню іноземних слухачів правильному іноземному мовленню, свідомо-практичний і оновлений свідомо-порівняльний методи мають суттєвий недолік — в умовах їх застосування слухачі починають вільно спілкуватися мовою, яка вивчається, не відразу після початку навчальних занять, а через деякий час. Так, цей «мовчазний період», констатують Т. Капітонова, Л. Московкін, в одних студентів триває місяць, а в інших — цілий рік. У цих умовах викладачі використовують методи, які дозволяють інтенсифікувати процес навчання (інтенсивні методи) та спираються не на свідомість, а на інтуїцію учнів (інтуїтивні методи).

Інтуїтивні методи (за Т. Капітоновою, Л. Московкіним) (прямий, натуральний, усний метод Г. Палмера, аудіовізуальний та ін.) розроблялися для навчання головним чином усного іноземного мовлення [1]. Орієнтація інтуїтивних методів головним чином на усне мовлення відповідає специфіці початкових стадій навчання української/російської мови на підготовчому факультеті. У перший місяць пріоритетним є навчання усному мовленню, письмо ж виступає як додатковий вид мовленнєвої діяльності: передбачається, що учні повинні вміти записати все те, що вони можуть сказати. Однак, враховуючи, що письмо необхідно навчати з першого дня роботи, для цих цілей більшою мірою підходить ідея не усного випередження, а паралельного навчання всім видам мовленнєвої діяльності на усній основі. При цьому слід враховувати, що прямий метод, що застосовується у наш час на підготовчому факультеті, істотно відрізняється від його початкового варіанту, тоді як він увібрав в себе риси аудіовізуального, аудіолінгвального, комунікативного та інших методів.

Інтенсивні методи навчання спрямовані головним чином на оволодіння усним іноземним мовленням в стислі терміни при значній щоденній концентрації навчальних годин і створенні обстановки «занурення» в іноземне середовище. Забезпечення інтенсивними методами засвоєння максимального обсягу навчального матеріалу за мінімальні терміни відповідає специфіці доузівського навчання: іноземним слухачам необхідно за максимально короткий час навчитися спілкуватися мовою, що вивчається. Водночас, інтенсивність навчання не означає його високу якість. Ті, хто вивчають іноземну мову за допомогою інтенсивних методів, швидко опановують усне мовлення, але при цьому в якісному відношенні їх мовлення часто не досконале (студенти допускають багато помилок, особливо граматичних). Ось чому деякі методисти (Г. Китайгородська, Л. Гегечкوری) включають в систему роботи по інтенсивним методам прийоми навчання, які є характерними для свідомих методів, і таким чином забезпечують міцність мовленнєвих навичок, що формуються.

Таким чином, пошук і вибір метода, який би найбільшою мірою відповідав конкретним цілям і умовам навчання мови на підготовчому факультеті характеризується тенденцією до зближення різних методів, які набувають нової інтерпретації у зв'язку з розвитком технологій навчання і базових для методики наук: психології, педагогіки, лінгвістики.

Висновки. Перед підготовчими відділеннями вищих навчальних закладів постає завдання навчити іноземця користуватись українською / російською мовою у процесі формування його загальнолюдських і фахових знань, створити такі умови вивчення мови, щоб студенти могли активно послуговуватись нею в усіх сферах громадського життя, оскільки іноземні студенти використовують мову і як інструмент набуття професійних знань, і як засіб повсякденного спілкування. Врахування специфіки мовної підготовки іноземних слухачів на підготовчих факультетах (відділеннях) – мети, особливостей організації навчально-виховного процесу, використання відповідних методів навчання тощо дозволить за досить обмежений час навчити іноземців використовувати стандартні мовні конструкції, відпрацювати навички спілкування у різноманітних життєвих ситуаціях, дати основи правил письма та ключ до взаєморозуміння з носіями іншої мови, підготувати до спілкування, ознайомити з традиціями та культурою країни.

Література

1. Капитонова Т. И. Методика обучения русскому языку как иностранному на этапе предвузовской подготовки / Т. И. Капитонова, Л. В. Московкин. – Санкт-Петербург : Златоуст, 2006. – 272 с.
2. Капитонова Т. И. Методы и технологии обучения русскому языку как иностранному / Т. И. Капитонова, Л. В. Московкин, А. Н. Щукин; под ред. А. Н. Щукина. – [2-е изд., стереотип.]. – М. : Русский язык. Курсы, 2009. – 312 с.
3. Капитонова Т. И. Современные методы обучения русскому языку иностранцев / Т. И. Капитонова, А. Н. Щукин. – [2-е изд., перераб. и доп.]. – М. : Русский язык, 1987. – 232 с.
4. Проект Концепції мовної освіти іноземців у вищих навчальних закладах України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.mon.gov.ua/img/zstored/files/2012-conz-zak.doc.
5. Сурыгин А. И. Основы теории обучения на неродном для учащихся языке / А. И. Сурыгин. – Санкт-Петербург : Златоуст, 2000. – 233 с.
6. Хрестоматия по методике преподавания русского языка как иностранного / [сост. Л. В. Московкин, А. Н. Щукин]. – 2-е изд., стереотип. – М. : Русский язык. Курсы, 2012. – 552 с.

Abstract. Revealed the need to optimize the actual problem of foreigners learning the language, requiring correlation existing programs Ukrainian / Russian language with the European competencies for Languages. Found that achieving foreign language proficiency levels A1, A2, B1 is provided on the first (early) stage of training in Ukraine – the preparatory faculty (department) for foreign students.

Emphasized that language training foreign students at the preparatory faculty (department) has certain characteristics: their objectives, content, teaching methods and so on. Based on research, analyzes current approaches to determine the purpose of learning a foreign language as the preparatory faculty (department). It was found that all goals leading role communicative purpose of learning ukrainian / russian language as foreign to the preparatory faculty (department), that is the goal of forming communicative skills (and speech skills within their structure), characteristic

of the educational and professional, of social and socio-cultural spheres of communication. Emphasized that the objective of the practical course ukrainian / russian as a foreign language is communicative competence, which is considered as a complex multi-formation, and presents the general characteristics of all its components competencies.

The features of teaching students of preparatory faculty (department) with regard to the status of ukrainian / russian as the main subjects. This led to the conclusion that the language training is the most important component of pre-university training of foreign students.

Indicated that the specific language training foreign students at the preparatory faculty (department) reflect teaching methods. It was found that the communicative purpose of learning foreign language students preparatory faculty determines the need to choose communicatively oriented teaching methods; methods that implement the principle of consciousness; methods that can intensify the learning process (intensive methods), and do not rely on consciousness and intuition students (intuitive methods). It is proved that the search and selection method that would best suit the specific objectives and conditions of language education at the preparatory faculty characterized by a tendency to converge different methods that acquire a new interpretation in connection with the development of learning technologies.

Summed up that reflect the specificities of language training foreign students of preparatory faculty (department) – purpose features of the educational process, the use of appropriate teaching methods and so allow for a very limited time to teach foreigners the target language.

ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

УДК 378.937

Князян М. О.

В статье раскрываются теоретические основы формирования исследовательской культуры студентов. Представлен анализ сущности и структуры феномена «исследовательская культура личности». Наведены средства формирования исследовательской культуры студентов.

Ключевые слова: исследовательская культура личности, исследовательские задания.

THEORETICAL AND METHODOLOGICAL FOUNDATIONS OF FORMATION OF FUTURE SPECIALISTS' RESEARCH CULTURE

M. Knyazyan

The article describes the theoretical basis for the formation of students' research culture. The analysis of the nature and structure of the phenomenon of «research culture of personality» is investigated. The means of formation of students' research culture are represented.

Keywords: research culture of personality, research tasks.

В сучасній психолого-педагогічній науці все більше уваги приділяється підготовці майбутніх фахівців до результативного опрацювання інноваційних